

Ядерна аварія на Чорнобильській атомній електростанції стала найбільшою техногенною та екологічною катастрофою сучасності. З перших днів трагедії співробітники Академії наук України брали активну участь у подоланні її тяжких наслідків. 27 квітня ц.р. відбулося засідання Президії НАН України, присвячене 25-й річниці аварії на ЧАЕС. Після вступного слова Президента НАН України академіка Б.Є. Патона із доповідями та їх обговоренням виступили академіки НАН України В.Г. Бар'яхтар, І.М. Вишневський, В.В. Гончарук, Д.М. Гродзинський, Ю.І. Кундієв, Е.М. Лібанова, В.М. Шестопалов. У своїх виступах вони торкнулися низки постчорнобильських проблем — соціально-економічних, медико-біологічних, технічних, радіоекологічних і запропонували шляхи їх розв'язання. Вміщуємо виступи учасників засідання і Постанову Президії НАН України.

ПРОБЛЕМИ Й УРОКИ ЧОРНОБИЛЯ

Б.Є. ПАТОН,
президент Національної академії наук України,
академік НАН України

Аварія на Чорнобильській атомній електростанції 26 квітня 1986 року — це, безумовно, найбільша за масштабами й найстрашніша за наслідками техногенна катастрофа ХХ століття. Вона призвела до радіоактивного забруднення понад 100 тисяч квадратних кілометрів території України, Білорусі та Росії. Постраждало майже 5 мільйонів чоловік, з них понад мільйон — діти, забруднено 5 тисяч міст та сіл цих трьох країн. Вплив аварії відчуло на собі населення багатьох країн Європи. Тому наслідки аварії не мають суто української приналежності. Уперше світове співтовариство одержало сигнал того, що мирний атом

таїть у собі постійну загрозу. Ми пам'ятаємо співробітників Національної академії наук України — учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, хто пожертвував своїм здоров'ям і життям заради приборкання четвертого реактора 25 років тому. Пропоную вшанувати їх пам'ять хвилиною мовчання.

Слід відзначити, що Національна академія наук України підготувала свого часу еколого-економічне обґрунтування безпечного розміщення та експлуатації атомних енергетичних об'єктів в Україні. Зокрема, у численних доповідних записках

Академія обґрунтувала недоцільність будівництва атомних електростанцій у верхів'ях української частини басейну Дніпра поблизу Києва. На превеликий жаль, ці застереження вчених не були враховані, хоча подальший сумний перебіг подій довів їх справедливість.

Далі. Масштабні заходи по локалізації цієї страшної техногенної катастрофи та мінімізації її тяжких наслідків вимагали мобілізації значних матеріальних і людських ресурсів, залучення військових, наукових, інженерно-технічних працівників та спеціалістів багатьох міністерств і відомств. Фахівці Національної академії наук України виконали величезний обсяг робіт з ліквідації та подолання наслідків цієї аварії, починаючи з перших найбільш напружених і відповідальних її днів і дотепер, та зробили вагомий внесок у вирішення зазначеної проблеми.

У здійсненні практичних заходів, пов'язаних з ліквідацією наслідків аварії на ЧАЕС, брали участь понад 40 наукових установ та організацій Академії, працюючи у тісній співдружності з науковими колективами профільних підприємств та відомств республіки, з вченими і спеціалістами інститутів АН СРСР і, особливо, з Інститутом атомної енергії ім. Курчатова.

В цей період особлива увага приділялася четвертому зруйнованому енергоблоку, вирішенню проблем дезактивації промислового майданчика та прилеглої до станції території, питань водопостачання населення країни та захисту її водних ресурсів. Сьогодні упевнено можна сказати, що масштаби лиха, що сталося в 1986 році, були істотно зменшені завдяки зусиллям, у тому числі, наших вчених.

Пріоритетними напрямками наукових досліджень по цій проблематиці, які проводили вчені Академії спільно з фахівцями Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, були і залишаються проблеми збереження здоров'я людей, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, зміцнення та підтримка бар'єрів радіаційної безпеки, радіаційний захист населення, екологічна та соціально-економічна реабілітація забруднених територій. Йдеться, зокрема, про дослідження якості питних підземних вод на території Київської промислово-міської агломерації, створення багатофакторної схеми районування її території.

Разом з тим, слід, на жаль, констатувати суттєве зниження останнім часом державної підтримки досліджень з чорнобильської проблематики. Як наслідок, спостерігається згортання обсягів відповідних наукових та, зокрема, моніторингових робіт, що є неприпустимим.

Чорнобильська аварія викликала процес глибокого критичного аналізу стану справ у ядерній енергетиці. Більш того, вона змінила ставлення до ядерної енергетики не лише в країнах, які постраждали від неї найбільше. Змінилася, в деякій мірі, і глобальна енергетична філософія. Уроки Чорнобиля, а нещодавно ще й Фукусіми, сумні, болісні, трагічні. Вони показали, що спільною метою і відповідальністю всіх країн має стати ядерна безпека. Ядерні інциденти не мають кордонів. Заради наших громадян ми повинні практикувати найвищі стандарти готовності до надзвичайних ситуацій та реагування — від проектування нових об'єктів, будівництва, експлуатації до їх подальшого закриття.